RES HUMANITARIAE XXXIV, 2026, 288–293; ISSN 1822-7708 (Print), ISSN 2538-922X (Online)

RECENZIJA

Halyna Pšeničkina
Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

RIMANTAS SLIUŽINSKAS. *LIETUVIŲ ETNOMUZIKOLOGIJA AMŽIŲ SANDŪROJE (1980–2020).*

Mokslo studija ir bibliografinis sąvadas.
Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2025. 352 p.
ISBN 978-609-481-263-7

2025 m. Klaipėdos universiteto leidykla išleido KU Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto Filologijos katedros vyriausiojo mokslo darbuotojo prof. dr. Rimanto Sliužinsko mokslinę studiją ir bibliografinį sąvadą *Lietuvių etnomuzikologija amžių sandūroje (1980–2020)*. Jo parengimą finansavo Lietuvos kultūros taryba. 352 puslapių leidinys yra savitas Lietuvos etnomuzikologijos raidos apibendrinimas, apimantis paskutinius sovietmečio dešimtmečius ir pirmuosius du nepriklausomos Lietuvos dešimtmečius. Knygos struktūra iš esmės dvinarė: pirmojoje dalyje pristatomi žymiausi etnomuzikologai, jų mokslinės veiklos kryptys ir svarbiausios publikacijos, o antrojoje pateikiamas teminiu principu sudarytas išsamus bibliografinis sąvadas. Leidinio pateikimą spaudai rekomendavo minėto universiteto ir fakulteto Filologijos katedra; recenzentės – prof. Lina Petrošienė (KU) ir dr. Aušra Žičkienė (LLTI).

Leidinio parengimo idėją autoriui inspiravo du žymaus etnologo ir bibliografo Vacio Miliaus sudaryti Lietuvos etnologijos bibliografijos leidiniai (žr. Milius 2001; 2005). Tokie išsamūs bibliografiniai sąvadai yra išleisti ir Ukrainoje (žr. Klymenko 2010). Tik pačių bibliografinių aprašų sistematikos ir išdėstymo tvarką R. Sliužinskas sukūrė savaip.

Verta paminėti ir pačią leidinio atsiradimo priešistorę. Jau anksčiau autorius Lietuvoje ir užsieniuose yra skelbęs mokslinius straipsnius lietuvių etnomuzikologijos istorijos bei raidos tematika (žr. Sliužinskas 2004a; 2004b; 2019). Ši apibendrinamojo pobūdžio knyga laikytina vertingu moksliniu informaciniu leidiniu, turinčiu ilgalaikę išliekamąją vertę. Ji aktuali ne tik Lietuvos etnomuzikologijos tyrėjams, bet ir folkloristikos, muzikologijos, etnologijos, kultūros istorijos bei paveldo studijų specialistams – tiek iškiliems mokslininkams, tiek ir dar tik pradedantiems savo mokslinę biografiją studentams, doktorantams. Ypač svarbu, kad bibliografiniame sąvade dokumentuojama ne tik akademinė produkcija, bet ir gyvoji folkloro sklaida, leidžianti geriau suprasti XX–XXI a. sandūros Lietuvos etninės muzikos kultūrinę ekosistemą.

Autorius pratarmėje aiškiai nusako pagrindinę leidinio paskirtį: „atėjo laikas apibendrinti šių laikų Lietuvos etnomuzikologijos mokslo pasiekimus, vienoje vietoje surinkti duomenis apie žymiausius XX amžiaus pabaigos – XXI amžiaus pradžios etnomuzikologus, jų paskelbtą mokslinę produkciją“ (p. 8). Ši formuluotė tiksliai apibūdina knygos vietą Lietuvos humanitarinių mokslų bibliografijos ir istoriografijos lauke. Tai nėra tradicinė vienos problemos monografija, kurioje būtų nuosekliai plėtojama viena teorinė tezė. Veikiau tai retrospektyvinė studija, jungianti mokslo istoriją, personalistiką, bibliografiją ir etnomuzikologijos šaltinių sisteminimą. Pats autorius etnomuzikologiją apibrėžia kaip muzikologijos šaką, tiriančią „tradicinės muzikos apraiškų ypatybes, visuminius jos egzistavimo dėsnius“ (p. 8) ir siejančią tokius tyrimus su istoriniu bei kultūriniu etnografijos ir folkloristikos kontekstu.

1980–2020 m. laikotarpio pasirinkimas nėra atsitiktinis. Autorius jį sieja su reikšmingais Lietuvos folkloristikos ir etnomuzikologijos pokyčiais: 1980 m. pradėti leisti *Lietuvių liaudies dainyno* tomai, tuo metu sustiprėjo folkloro sąjūdis, pradėjo kurtis folkloro ansambliai, rengtos folkloro šventės, festivaliai ir konkursai, o etnomuzikologijoje pasirodė svarbių mokslinių darbų. Reikšminga ir tai, kad 1980 m. savo mokslinę veiklą pradėjo pats leidinio autorius. Taigi chronologinė riba čia kartu sąlyginai yra ir tam tikra biografinė bei mokslinės kartos riba (p. 10).

Pirmojoje knygos dalyje aptariama net 39 įvairių kartų Lietuvos etnomuzikologų veiklos panorama – nuo šio mokslo patriarchų Zenono Slaviūno ir Jadvygos Čiurlionytės iki pat jaunųjų mokslininkų. Tokia personalistinė struktūra leidžia atskleisti ne tik individualius mokslinius pasiekimus, bet ir Lietuvos etnomuzikologijos mokyklos tęstinumą. Ypač ryškiai išskiriamas J. Čiurlionytės vaidmuo. Ji apibūdinama kaip „visos lietuvių etnomuzikologijos mokslo mokyklos kūrėja bei puoselėtoja“ (p. 13). Jos mokslinė veikla siejama su liaudies dainų melodijų

sisteminimu, o jos mokinių ir sekėjų darbai rodo, kaip susiformavo ir toliau buvo plėtojama Lietuvos etnomuzikologijos tradicija.

Ne mažiau svarbus Z. Slaviūno vaidmuo. R. Sliužinskas pabrėžia jo indėlį renkant, sisteminant ir publikuojant sutartines, taip pat tyrinėjant lietuvių liaudies polifoniją. Z. Slaviūno veikloje susijungė lauko tyrimai, garso įrašymas, archyvinis darbas ir teorinė analizė. Autorius pagrįstai akcentuoja, kad tai buvo „žymiausias XX amžiaus vidurio lietuviškų sutartinių tyrinėtojas bei publikuotojas“ (p. 12).

Knygoje įtikinamai parodoma, kad Lietuvos etnomuzikologijos raida negali būti orientuota vien į dainuojamosios tautosakos tyrimus. Greta tradicinių dainų tematikos išsamiai pristatomi instrumentinės muzikos, choreografijos, religinės muzikos, folkloro sklaidos, atlikimo ir edukacijos klausimai. Pavyzdžiui, Algirdo Vyžinto mokslinė veikla siejama su skudučių ir skudučiavimo tradicijomis, o Kazio Poškaičio – su tradicinės choreografijos tyrimais ir jos santykiu su scenine kultūra.

Didžiausia praktinė leidinio vertė atsiskleidžia antrojoje jo dalyje. Bibliografinis sąvadas suskirstytas į šešias pagrindines temines grupes: bendro pobūdžio etninės muzikos publikacijas, dainuojamąją tautosaką, tradicinę instrumentinę muziką, tradicinę choreografiją, religinės tematikos tradicinę muziką ir muzikinio folkloro sklaidą. Kiekviena grupė savo ruožtu dalijama vėlgi į šešias dalis – mokslinius leidinius, šaltinių publikacijas, mokslinius straipsnius, recenzijas, personalijas ir kitą informacinę literatūrą. Iš viso bibliografinių įrašų numeracija siekia 3 980 aprašų.

Šis sisteminimo principas yra viena stipriausių leidinio pusių. Jis leidžia matyti Lietuvos etnomuzikologiją ne kaip izoliuotų individualių tyrimų visumą, bet kaip tarpusavyje susijusių mokslo šaltinių publikavimo, recenzavimo, archyvavimo ir folkloro sklaidos procesų lauką. Ypač vertinga tai, kad į sąvadą įtraukiamos ne tik griežtai akademinės publikacijos, bet ir informaciniai leidiniai, personalijos, recenzijos bei folkloro kolektyvų veiklą dokumentuojantys šaltiniai. Pats autorius pabrėžia, kad tai svarbu siekiant pažinti konkretaus laikotarpio etnokultūrinio gyvenimo raidą ir faktografiją (p. 9).

Bibliografijos rengimo metodika taip pat išsamiai paaiškinta. Medžiaga pradėta rinkti dar 1999 m.; pirmiausia autorius naudojosi daugiau kaip dvidešimties kolegų pateiktomis mokslinės veiklos ataskaitomis, vėliau publikacijų paieška papildė Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos ir „iBibliotekos“ duomenimis. Taip pat buvo tikrinami literatūros sąrašai ir Lietuvos nacionalinio kultūros centro folkloro kolektyvų bei atlikėjų garso ir vaizdo įrašų katalogas (p. 9). Toks šaltinių rinkimo būdas rodo, kad bibliografija buvo formuojama ne vien mechaniniu duomenų kaupimu, bet ir kryžminant skirtingus informacijos

šaltinius. Ypač svarbus autoriaus sprendimas įtraukti ne tik profesionalių etnomuzikologų, bet ir savamokslių kraštotyrininkų darbus, nes tai išplečia tyrimo objekto ribas ir leidžia geriau suvokti socialinę folkloro rinkimo bei sklaidos aplinką. Kita vertus, pats R. Sliužinskas sąžiningai pripažįsta, kad nors bibliografinis sąvadas gana platus, tūkstantinis, jis negali būti absoliučiai išsamus: „Gali būti ir čia praleistų, bet svarbių anksčiau paskelbtų tekstų aprašymų“ (p. 10). Jis numato, kad ši bibliografija ateityje galėtų būti jo paties ar kitų autorių nuolat pildoma ir koreguojama.

Reikšminga knygos savybė – dėmesys ne tik asmenims ir publikacijoms, bet ir institucinei etnomuzikologijos infrastruktūrai. Baigiamajame žodyje autorius išskiria Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Dainyno ir Tautosakos archyvo skyrius, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Etnomuzikologijos katedrą ir Folkloro archyvą, Lietuvos nacionalinio kultūros centro Etninės kultūros skyrių, Kauno P. Stulgos lietuvių tautinės muzikos instrumentų muziejų, taip pat Vytauto Didžiojo universiteto ir Klaipėdos universiteto struktūrinius padalinius. Ši institucinė panorama leidžia geriau suvokti, kad etnomuzikologijos raida yra ne tik individualių mokslininkų, bet ir archyvų, akademinių institucijų, kultūros centrų bei folkloro judėjimo rezultatas.

Knygoje taip pat išryškėja svarbi etnomuzikologijos transformacija: tradicinės muzikos tyrimai pamažu peržengia vien melodikos analizės ribas ir įtraukia muzikos akustikos, psichologijos, antropologijos, regioniškumo, tapatybės, migracijos, folklorizmo bei šiuolaikinės folkloro sklaidos problemas. Šiuo požiūriu ypač iškalbingas Ryčio Ambrazevičiaus mokslinės veiklos pristatymas. Jo tyrimų lauke susijungia etnomuzikologija, muzikos akustika ir muzikos psichologija, o tarp svarbiausių darbų nurodomos iškilios jo monografijos, kiti straipsniai lietuvių ir anglų kalbomis.

Panašiai platus yra ir paties R. Sliužinsko mokslinės veiklos spektras. Autorius savo tyrimus skirsto į šešias kryptis: etnomuzikologijos raidos istoriją ir metodologiją, terminologiją, Mažosios Lietuvos ir Klaipėdos krašto muzikinį folklorą, baltų ir slavų muzikinio folkloro lyginamuosius tyrimus, savo daktaro disertacijoje apibendrintus anhemitoninių (bepustonių) dermės darinių tyrimus bei tradicinės instrumentinės muzikos raidą. Tokia tematika atskleidžia paties leidinio metodologinę nuostatą – Lietuvos etnomuzikologiją suvokti kaip atvirą ir tarpdalykinę humanitarinių tyrimų sritį.

Recenzuojamo leidinio privalumas pirmiausia yra jo informacinis mastas. 3 980 bibliografinių įrašų, 39 tyrėjų personalijos, šešios pagrindinės teminės kryptys ir atskira chronologinė publikacijų lentelė sudaro išsamų orientacinį žemėlapį, kuriuo galės naudotis tiek Lietuvos, tiek užsienio etnomuzikologai, folkloristai, muzikologai ir kultūros istorikai. Chronologinė lentelė, pateikta priede,

papildomai leidžia sekti publikacijų intensyvumą ir tematikos pokyčius skirtingais laikotarpiais.

Kita vertus, leidinio pobūdis lemia ir tam tikrus jo ribotumus. Kadangi pirmojoje dalyje pateikiamos palyginti trumpos atskirų mokslininkų biografinės ir bibliografinės apžvalgos, ne visada įmanoma išsamiai įvertinti jų metodologinių pozicijų tarpusavio skirtumus ar platesnį Lietuvos etnomuzikologijos teorinės minties virsmą. Bibliografija, savo ruožtu, pirmiausia yra registruojanti ir sisteminanti, o ne analitinė. Todėl skaitytojui, siekiančiam išsamaus statistinio ar epistemologinio etnomuzikologijos raidos įvertinimo, reikėtų papildomų tyrimų. Vis dėlto šis ribotumas nėra esminis leidinio trūkumas – veikiau tai natūrali pasirinkto žanro sąlyga.

Kitas leidinio trūkumas – elektroninės viso čia skelbiamo teksto versijos stoka. Gerokai aktualiau, jeigu kartu su spausdintine knygos forma būtų paskelbta ir elektroninė. Tada skaitytojui būtų lengviau vienu kompiuterio mygtuko paspaudimu susirasti ir sau parsisiųsti internete skelbiamus publikacijų tekstus.

Svarbu tai, kad autorius pats nesiekia sukurti tariamai galutinio Lietuvos etnomuzikologijos „kanono“. Baigiamajame žodyje jis pabrėžia: „Šioje studijoje ir bibliografiniame sąvade nesiekta atskleisti bei įvertinti absoliučiai visų Lietuvos etnomuzikologijos mokslui <...> nusipelniusių asmenybių“ (p. 59). Šis atsargus požiūris yra metodologiškai sveikintinas, nes etnomuzikologijos istorija suvokiama kaip nuolat besiplečiantis procesas, o ne užbaigta sistema. Tokio požiūrio verta palinkėti ir visiems būsimų tokių bibliografinio pobūdžio etnomuzikologinės tematikos leidinių rengėjams.

Čia aptariama ne visiškai standartinė R. Sliužinsko knyga vertintina kaip reikšmingas Lietuvos etnomuzikologijos istoriografijos ir bibliografijos darbas. Jo vertė – ne vien sukauptos informacijos kiekis, bet ir pastangos vienoje knygoje susieti mokslininkų biografijas, tyrimų kryptis, šaltinių publikavimą, akademinių institucijų raidą ir folkloro sklaidos procesus. Leidinys ypač naudingas tuo, kad leidžia matyti Lietuvos etnomuzikologiją kaip kelių kartų mokslinę tradiciją, kurios ištakos siejamos su Z. Slaviūno ir J. Čiurlionytės darbais, o vėlesnė raida – su jų mokinių, sekėjų ir naujosios kartos tyrėjų veikla.

Ne mažiau svarbu, kad ši knyga gali tapti atspirties tašku tolesniems lyginamiesiems Lietuvos ir kitų Baltijos bei Vidurio ir Rytų Europos regionų etnomuzikologijos tyrimams. Pats autorius ateityje numato galimybę sąvadą papildyti, o tai rodo, kad leidinys suvokiamas ne kaip galutinis rezultatas, bet kaip tęstinio bibliografinio darbo pagrindas. „Dar po kelių dešimtmečių galėsime vėl pabandyti apibendrinti naujus <...> etnomuzikologijos mokslo raidos etapus“ (p. 60), – teigia R. Sliužinskas. Ši mintis tiksliai nusako pagrindinę recenzuojamo leidinio

reikšmę: jis ne tik dokumentuoja jau atliktus darbus, bet ir sudaro prielaidas naujai Lietuvos etnomuzikologijos istorijos refleksijai.

Literatūra

Klymenko 2010 – Iryna Klymenko. *Dyskohrafiya ukrayins'koyi etnomuzyky (avtentychne vykonannya) 1908–2010: Ilyustrovanyy khronolohichnyy reyestr z anotatsiyamy i pokazhchykamy*. Kyiv, 2010. 360 s. [in Ukrainian. Original: Ирина Клименко. *Дискографія української етномузики (автентичне виконання) 1908–2010: Ілюстрований хронологічний реєстр з анотаціями і покажчиками.* Київ. 360 с.].

Milius 2001 – Vacys Milius. *Lietuvių etnologijos bibliografija.* Vilnius: LII leidykla. 415 p.

Milius 2005 – Vacys Milius. *Lietuvių etnologijos bibliografija 1997–2002*. Vilnius: LII leidykla. 160 p.

Sliužinskas 2004a – Rimantas Sliužinskas. Lietuvių etnomuzikologija amžių sandūroje: istorinė apžvalga ir perspektyvos (p. 70–80). In *Principles of Music Composing. Aspects of Historical Dispersion, 4.* Vilnius: LMTA, 2004.

Sliužinskas 2004b – Rimantas Sliužinskas. Lietuvių tautosakos ir etninės muzikos publikacijos spaudos draudimo metais (1864–1904) (p. 62–69). In *Mažosios Lietuvos reikšmė Didžiajai Lietuvai spaudos draudimo metais (1864–1904).* [Acta Historica Universitatis Klaipedensis, 10]. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2004.

Sliužinskas 2019 – Rimantas Sliužinskas. Lithuanian Ethnomusicology at the Turns of Centuries: Historical Overview and Perspectives (s. 42–60). In *Muzykoznavcha dumka Dnipropetrovshchyny, 17*. Dnipropetrovs'ka Akademiya Muzyky im. M. Hlinky. Dnipro: Hrani, [in Ukrainian. Original of Printed Source: *Музикознавча думка Дніпропетровщини, 17* (с. 42–60). Дніпропетровська Академія Музики ім. М. Глінки. Дніпро: Грані.